

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни «Управління витратами»
для студентів денної форми навчання
за напрямками підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»
та 6.030509 «Облік і аудит»

Харків 2012

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни «Управління витратами»
для студентів денної форми навчання
за напрямками підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»
та 6.030509 «Облік і аудит»

Затверджено методичною
радою університету,
протокол № від р.

Харків 2012

Укладачі: В.В. Блага
В.В. Благой

Кафедра економіки підприємства

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Управління витратами» відноситься до циклу нормативних навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів за напрямом «Економіка підприємства» та «Облік і аудит».

Предметом навчальної дисципліни є процес цілеспрямованого закономірного формування витрат за їх видами, місцями та носіями за постійного контролю рівня витрачання ресурсів і стимулювання економії.

Метою викладання дисципліни є набуття теоретичних та відпрацювання практичних навичок формування витрат за видами, центрами відповідальності та носіями для мінімізації їх рівня та обґрунтування оптимальних господарських рішень.

У відповідності до робочої програми дисципліни «Управління витратами», окрім лекцій, передбачені практичні заняття та відведені години на самостійну роботу студентів. На практичних заняттях відпрацьовується методика рішення задач. Найбільш поширеною формою проведення практичних занять є пояснення викладачем методики і ходу розв'язання задач біля дошки з подальшим рішенням індивідуальних варіантів студентами (з консультаціями викладача, якщо необхідно).

Мета практичних занять – закріплення студентами теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення курсу «Управління витратами».

Задача практичних занять – набуття студентами практичних навичок виявлення факторів, що зумовлюють рівень витрат; оцінювання системи управління витратами; виявлення витрат за місцями і центрами відповідальності; розрахунку собівартості окремих виробів; здійснення контролю витрат; аналізу системи «витрати—випуск—прибуток»; оптимізації операційної системи підприємства. Самостійна робота студентів поза університетом складається з вивчення окремих питань дисципліни під час підготовки до практичних занять та опрацювання лекційного матеріалу за переліком рекомендованої літератури під час підготовки до модульних контрольних робіт.

Практичне заняття 1

Тема: Загальна характеристика витрат.

Мета заняття – проаналізувати сутність та класифікацію витрат підприємства.

Завдання:

1. Будь-яка діяльність, передусім виробнича, потребує певних ресурсів. Обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети — це витрати підприємства. Витрати підприємства, пов'язані з операційною діяльністю, можуть бути різними, тому їх класифікують за низкою ознак (табл. 1.1). Визначте за ознаками класифікацію витрат підприємства, пов'язаних з операційною діяльністю.

Таблиця 1.1 – Витрати підприємства, пов'язані з операційною діяльністю

Ознаки	Класифікація
1	2
За об'єктом формування	
За методикою обчислення витрати на одиницю про-	
дукції	
За економічним змістом (видами) відрізняють елементи витрат	
За калькуляційними статтями	
вирізняються	
За способом віднесення на окремі види продукції	

Продовження таблиці 1.1

1	2
За можливістю впливу на величину витрат з боку центру відповідальності	
За залежністю від операційної активності (обсягу виробництва)	

2. Розподілити наведені у табл. 1.2 деякі витрати багатопродуктового підприємства за звітний період за зазначеними класифікаційними групами, поставивши у відповідній графі знак «+». Розподіляючи витрати, зважати на те, що до виробничих належать витрати в межах виробничих підрозділів (цехів). Решта витрат вважаються невиробничими (адміністративними і на збут продукції).

Таблиця 1.2 – Витрати багатопродуктового підприємства за звітний період

Елементи витрат	Витрати підприємства					
	виробничі	невиробничі	прямі	непрямі	змінні	постійні
1	2	3	4	5	6	7
Основні матеріали						
Допоміжні матеріали:						
– для виготовлення продукції (фарби, лаки, кріпильні вироби)						
– для обслуговування устаткування (мастило, охолоджувальні речовини)						
Технологічний інструмент						
Електроенергія:						
– технологічного призначення						
– на освітлення						

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4	5	6	7
Зарплата:						
– виробничих робітників на відрядних роботах						
– виробничих робітників на почасовій оплаті						
– управлінського та обслуговуючого персоналу цехів						
– спеціалістів заводоуправління						
Амортизація:						
– устаткування і будівель цехів						
– загальнозаводських приміщень						
Реклама						
Комісійні виплати, пов'язані з реалізацією продукції, % від обсягу продажу						

3. Розв'яжіть завдання. За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився (табл. 1.3), а сукупні витрати зросли з 400 000 грн до 460 000 грн.

Таблиця 1.3 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився, %.	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Обсяг виробництва в плановому періоді зросте, %.	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24

Продовження таблиці 1.3

Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився, %.	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5
Обсяг виробництва в плановому періоді зростає, %.	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24

зростає, %.

Необхідно:

1) Розподілити загальні витрати звітного періоду на змінні та постійні на основі їх динаміки.

2) Обчислити планові витрати, якщо обсяг виробництва в плановому періоді зростає на 10 % (табл. 1.3). Визначити притаманні їм риси.

Вказівка: Вважати величину постійних витрат у звітному та плановому періодах однаковою й визначити її з допомогою простого рівняння, в якому постійні витрати $C_{п}$ — невідома величина.

Питання для самоконтролю:

З наведених нижче відповідей виберіть правильну:

1. До прямих належать витрати, які: а) здійснюються регулярно; б) є постійними; в) безпосередньо відносяться на окремі види виробів; г) не залежать від номенклатури продукції; д) обчислюються за встановленими нормами.

2. До непрямих належать витрати, які: а) здійснюються періодично; б) змінюються в часі; в) залежать від номенклатури продукції;

г) не відносяться безпосередньо на окремі види виробів у багатопродуктовому виробництві; д) обчислюються на основі їх динаміки за минулі періоди.

3. Зі зменшенням обсягу виробництва частка постійних витрат у загальній їх сумі: а) зменшується; б) збільшується; в) залишається незмінною; г) змінюється залежно від конкретних умов; д) спочатку зменшується, а згодом зростає.

4. Змінні витрати — це витрати, величина яких: а) змінюється на одиницю продукції внаслідок НТП; б) залежить від продуктивності праці; в) нестабільна у часі; г) залежить від обсягу виробництва; д) залежить від номенклатури продукції, що виготовляється.

5. Постійні належать витрати, величина яких: а) однакова для різних видів продукції; б) не залежить від обсягу продукції в межах даної виробничої потужності; в) постійна на одиницю продукції; г) має незмінні норми на тривалий час; д) постійно зростає.

6. Сукупні річні витрати підприємства на виготовлення та реалізацію продукції в минулому році становили 1000 тис. грн, у поточному — 1150 тис. грн. Обсяг виробництва за цей період зріс на 20 %. Норми і ціни не змінювалися. Постійні витрати у собівартості продукції становлять (тис. грн): а) 200; б) 250; в) 150; г) 750; д) 50.

7. Повна собівартість кінцевої (товарної) продукції підприємства за певний період: а) завжди відповідає кошторису основної діяльності; б) завжди менша за кошторис основної діяльності; в) завжди більша за кошторис основної діяльності; г) менша, більша за кошторис основної діяльності або відповідає йому залежно від динаміки списання витрат; д) не пов'язана з кошторисом основної діяльності.

8. Середня повна собівартість одиниці продукції повністю визначається: а) нормами прямих витрат на одиницю продукції; б) величиною постійних (непрямих) витрат за певний період; в) обсягом виробництва продукції; г) правильними є відповіді а), б); д) правильними є відповіді а), б), в).

9. Граничні витрати — це: а) максимальні сукупні витрати підприємства; б) максимальні витрати підприємства на одиницю продукції; в) допустимі сукупні витрати підприємства; г) допустимі витрати підприємства на одиницю продукції; д) приріст сукупних витрат підприємства внаслідок зростання обсягу виробництва на гранично малу величину.

10. Зі збільшенням обсягу виробництва в межах даної виробничої потужності собівартість продукції: а) зростає; б) знижується; в) залишається незмінною; г) спочатку знижується, а згодом зростає; д) спочатку зростає, а згодом знижується.

Практичне заняття 2

Тема: Система управління витратами.

Мета заняття – проаналізувати систему управління витратами.

Завдання:

У табл. 2.1 представлені основні поняття теми, знайдіть відповідність між першою та другою колонкою.

Таблиця 2.1 – Поняття до теми

Поняття	Значення
1	2
Граничні витрати	метод формування собівартості продукції за змінними (прямими) витратами.
Стандарт-кост	функція з управління витратами, яка полягає у спонуканні працівників до дотримання встановленого рівня витрат і пошуку шляхів його зниження.
Дегресуючі витрати	рівень мінімально допустимої ціни на продукцію підприємства; встановлення ціни на продукцію нижче зазначеного рівня робить подальше виробництво продукції та продаж її недоцільним.
Елементи витрат	функція з управління витратами, яка полягає у визначенні місць формування витрат і центрів відповідальності за їх дотримання, розробленні ієрархічної системи лінійних і функціональних зв'язків відповідних працівників підприємства.
Неявні витрати	формування фактичних витрат на основі їх стандартизованих величин і відхилень від них.
Калькуляційні статті витрат	формування витрат з позицій внутрішніх потреб підприємства.
Змінні витрати	процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями і носіями за постійного контролю і стимулювання зниження їх рівня.
Непрямі витрати	формування витрат для потреб державних установ, банків, акціонерів, інших зовнішніх щодо підприємства економічних агентів.
Мотиваційний аспект управління витратами	комплекс робіт з управління витратами, які безпосередньо забезпечують цілеспрямоване формування витрат (планування, регулювання, облік, аналіз).
Директ-костінг	аналіз сукупних витрат унаслідок приросту обсягу виробництва на гранично малу величину.

Продовження таблиці 2.1

1	2
Нижня межа ціни	витрати, відносна зміна яких менша за відносну зміну обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності витрат $k_e < 1$).
Організаційний аспект управління витратами	витрати, однорідні за змістом (видом).
Управління витратами	витрати, загальна сума яких змінюється внаслідок зміни обсягу виробництва.
Управлінський аспект формування витрат	групи витрат, за якими визначається собівартість продукції.
Нерелевантні витрати	відношення відносної зміни витрат до відносної зміни обсягу виробництва.
Фінансовий аспект формування витрат	витрати, які не можна віднести безпосередньо (прямо) на конкретні види продукції у багатопродуктовому виробництві.
Напівфабрикатний метод	витрати, на величину яких не може впливати певний центр відповідальності (підрозділ).
Коефіцієнт еластичності витрат	витрати, які не залежать від альтернативних варіантів управлінських рішень і тому не враховуються в порівняльних обчисленнях
Функціональний аспект управління витратами	витрати, що характеризують нереалізований дохід від альтернативного використання ресурсів.
Регульовані витрати	витрати, які в межах даної виробничої потужності не залежать від обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності дорівнює нулю).
Безнапівфабрикатний метод	витрати, відносна зміна яких більша за відносну зміну обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності витрат $k_e > 1$).
Середні витрати	витрати, відносна зміна яких дорівнює відносній зміні обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності $k_e = 1$).
Метод прямого розподілу	витрати, які можна безпосередньо (прямо) віднести на конкретні види продукції.
Постійні витрати	витрати, на величину яких впливає певний центр відповідальності (підрозділ).
Кошторис підрозділу	витрати, які залежать від альтернативних варіантів управлінських рішень і враховуються у порівняльних обчисленнях.

Продовження таблиці 2.1

1	2
Пропорційні витрати	середня величина витрат на одиницю продукції за певний період виробництва.
Структура витрат	співвідношення витрат за певними класифікаційними ознаками.
Попроцесний метод обліку та калькулювання	витрати, що формуються згідно з чинною системою (стандартами) бухгалтерського обліку (бухгалтерські витрати).
Прогресуючі витрати	метод формування внутрішніх витрат, за якого вартість напівфабрикатів власного виробництва не відноситься на собівартість продукції виробничих підрозділів
Релевантні витрати	план витрат підрозділу на виробництво продукції (надання послуг) за плановий період незалежно від ступеня її готовності.
Місце витрат	план витрат підрозділу на виконання угоди (замовлення).
Сукупне (комплексне) виробництво	метод розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів, за якого їх витрати розподіляються до певного моменту поетапно між відповідними основними, допоміжними та обслуговуючими підрозділами, на останньому етапі розподілу залишки витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів відносять на основні виробничі підрозділи прямо.
Прямі витрати	метод розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів, за якого їх витрати безпосередньо списують на основні виробничі підрозділи.
Центр витрат	метод розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів, за якого розподіл витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів відбувається з урахуванням взаємних послуг, відповідні обчислення передбачають складання та розв'язання системи рів-
Кошторис підрозділу за угодою (замовленням)	робоче місце або сукупність організаційно поєднаних робочих місць (дільниці, відділення тощо).
Нерегульовані витрати	метод формування внутрішніх витрат, за якого до складу витрат підрозділів входить вартість напівфабрикатів і продукції, виготовленої іншими підрозділами підприємства.

Продовження таблиці 2.1

1	2
Калькуляційна одиниця	сегмент діяльності підприємства, очолюваний певною особою, яка несе персональну відповідальність за встановлені показники його роботи.
Метод системи рівнянь	різновид центру відповідальності, в якому контролюються лише витрати (організаційно центр витрат може формувати місце витрат або сукупність організаційно поєднаних робочих місць).
Об'єкт калькулювання	різновид центру відповідальності, в якому контролюються витрати, надходження та інвестиції.
Калькулювання	різновид центру відповідальності, в якому контролюються доходи і витрати.
Калькулювання за замовленням	показник, пропорційно величині якого розподіляється певна стаття непрямих витрат.
Центр прибутку	визначення собівартості одиниці продукції.
База розподілу непрямих витрат	визначення собівартості конкретного виробу (замовлення) за індивідуальними витратами (суднобудування, космічне машинобудування, будівництво, науково-дослідні роботи та ін.).
Калькулювання за повними витратами	визначення собівартості продукції, здійснюване за частиною операційних витрат (виробничих, прямих, змінних).
Явні витрати	визначення собівартості продукції, здійснюване за всіма операційними витратами.
Центр відповідальності	одиниця виміру об'єкта калькулювання, стосовно якої обчислюються витрати.
Центр інвестицій	продукція (послуга), собівартість якої визначається.
Калькулювання за неповними витратами	метод обліку та калькулювання за певними процесами (стадіями), які є відносно відокремленими частинами загального технологічного процесу (текстильне, хімічне, металургійне виробництво тощо).
Метод взаємних послуг	виробництво, в якому з тої самої сировини та в результаті одного технологічного процесу одержують декілька продуктів (хімічна, харчова промисловість, виробництво кольорових металів тощо).

2. Підприємство виготовляє продукцію 30 видів, інформацію про яку наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Обсяги продажу продукції за місяць, її собівартість та ціни

№ виробу	Обсяг продажу за місяць, шт.	Повна собівартість реалізованої продукції, грн,		Ціна, грн
		постійні витрати	змінні витрати	
1	3 000	4 500	98 000	30
2	4 500	8 775	195 000	52,5
3	7 500	10 300	200 000	38,5
4	4 000	4 500	98 000	30
5	3 500	8 775	195 000	52,5
6	6 500	10 300	200 000	38,5
7	5 000	4 500	98 000	30
8	5 500	8 775	195 000	52,5
9	8 500	10 300	200 000	38,5
10	3 000	3 500	98 000	30
11	4 500	7 775	195 000	52,5
12	7 500	11 300	200 000	38,5
13	3 000	5 500	98 000	30
14	4 500	9 775	195 000	52,5
15	7 500	10 300	300 000	38,5
16	3 000	4 500	99 000	30
17	4 500	8 775	195 000	42,5
18	7 500	10 300	300 000	38,5
19	3 000	4 500	98 000	40
20	4 500	8 775	295 000	52,5
21	7 500	10 300	200 000	28,5
22	3 000	4 500	98 000	40
23	4 500	8 775	195 000	62,5
24	7 500	10 300	300 000	38,5
25	3 000	4 500	98 000	50
26	4 500	9 775	195 000	62,5
27	7 500	11 300	200 000	48,5
28	3 000	5 500	98 000	40
29	4 500	9 775	195 000	62,5
30	8 500	10 300	200 000	48,5

Необхідно:

1) Обчислити прибуток від операційної діяльності підприємства — весь та за видами продукції.

2) Обчислити маржинальний прибуток підприємства за місяць за видами продукції.

3) Зробити висновок щодо доцільності подальшого виробництва продукції кожного виду.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність діяльності з управління витратами підприємства?

2. Назвіть об'єкти і суб'єкти управління витратами на підприємстві.

3. У чому полягає сутність функціонального аспекту СУВ?

4. Назвіть функціональні складові підсистеми контролю витрат. Яку роль відіграє контроль у СУВ на підприємстві?

5. У чому полягає сутність управлінського і фінансового аспектів формування витрат підприємства?

6. Які фактори впливають на організаційну побудову управління витратами?

7. У чому полягає сутність організаційного аспекту СУВ?

8. З'ясуйте сутність мотиваційного аспекту СУВ.

9. Які особливості стимулювання працівників до економії ресурсів і зниження рівня їх витрачання?

10. Назвіть основні класифікаційні ознаки СУВ.

11. Які є варіанти побудови плану облікових рахунків?

12. У чому полягає сутність групування витрат за замовленнями і за процесами при калькулюванні?

13. У чому полягає сутність системи управління витратами «стандарт-кост»?

14. Поясніть застосування показника маржинального прибутку при визначенні виробничої програми.

15. Що є нижньою межею ціни на продукцію підприємства в короткому та в довгому періодах?

Практичне заняття 3

Тема: Внутрішні ціни та методи їх формування.

Мета заняття – навчитися розрахувати внутрішні ціни в залежності від методів їх формування.

Завдання:

1. Підрозділ А вагоноремонтного заводу виробляє блоки внутрішньо коопераційного призначення. Підрозділу Б необхідно отримати блоки, які може поставити лише підрозділ А. Необхідні для розрахунку дані представлені у табл. 3.1 (номер варіанта у всіх завданнях відповідає порядковому номеру студента у списку групи).

Таблиця 3.1 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Витрати на виробництво одного блока, грн.	28	30,8	33,6	36,4	39,2	42	44,8	47,6	50,4	53,2	58,8	61,6	64,4	67,2	70
Ціна блока, що реалізується на зовнішньому	45	49,5	54	58,5	63	67,5	72	76,5	81	85,5	94,5	99	103,5	108	112,5
Рівень витрати на один блок, грн.	35	38,5	42	45,5	49	52,5	56	59,5	63	66,5	73,5	77	80,5	84	87,5
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Витрати на виробництво одного блока, грн.	72,8	75,6	78,4	81,2	84	86,8	89,6	92,4	95,2	98	100,8	103,6	106,4	109,2	112
Ціна блока, що реалізується на зовнішньому	117	121,5	126	130,5	135	139,5	144	148,5	153	157,5	162	166,5	171	175,5	180
Рівень витрати на один блок, грн.	91	94,5	98	101,5	105	108,5	112	115,5	119	122,5	126	129,5	133	136,5	140

Необхідно:

- 1) Визначити верхню та нижню межі трансфертної ціни блока.

2) Розрахувати мінімальну трансфертну ціну блока у випадку, коли підприємство не має додаткових потужностей і реалізує всю продукцію на зовнішньому ринку та у випадку, коли виробничих потужностей достатньо для виробництва продукції внутрішнього та зовнішнього призначення.

3) Проаналізувати, як впливає вибір трансфертної ціни блока на прибуток підприємства в цілому.

Вказівка: щодо визначення верхньої та нижньої межі внутрішньої ціни, то їх значення коливається від витрат на виробництво одного блока до ціни цієї продукції на ринку. Трансфертна ціна дорівнює сумі дійсних та альтернативних витрат. Дійсні витрати дорівнюють витратам на виробництво одного блока. Щоб розрахувати альтернативні витрати, необхідно з ринкової ціни блока відняти витрати на збут та виробництво одного блока. Якщо виробничих потужностей достатньо для виробництва продукції внутрішнього та зовнішнього призначення, альтернативні витрати відсутні і мінімальна трансфертна ціна дорівнює витратам на виробництво одного блока.

2. Розрахувати повні витрати цеха 1 та 2, якщо відомо:
 - кількість робітників у цехах (табл. 3.2);

Таблиця 3.2 - Кількість робітників у цехах, чол.

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Цех 1	210	200	252	270	294	315	180	357	378	199	241	162	483	504	125
Цех 2	178	196	200	231	180	250	285	150	220	338	374	392	109	127	445
Усього	388	396	452	501	474	565	465	507	598	537	615	554	592	631	570

Продовження таблиці 3.2

Усього	Цех 2	Цех 1	Номер варіанта
674	463	211	16
748	481	267	17
839	498	341	18
725	516	209	19
864	534	330	20
803	152	651	21
942	570	372	22
880	587	293	23
919	205	714	24
858	623	235	25
897	641	256	26
936	659	277	27
974	676	298	28
965	694	271	29
913	712	201	30

- пряма заробітна платня робітників розподіляється по цехам пропорційно кількості робітників в кожному цеху;
- витрати на прямі матеріали (табл. 3.3);

Таблиця 3.3 – Витрати на прямі матеріали, %

Усього	Цех 2	Цех 1	Номер варіанта
100	10	90	1
100	20	80	2
100	30	70	3
100	40	60	4
100	50	50	5
100	60	40	6
100	8	92	7
100	18	82	8
100	28	72	9
100	5	95	10
100	15	85	11
100	25	75	12
100	35	65	13
100	45	55	14
100	55	45	15

Продовження таблиці 3.3

Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Цех 1	79	89	94	91	93	83	73	63	53	43	84	23	77	88	74
Цех 2	21	11	6	9	7	17	27	37	47	57	16	77	23	12	26
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

- базою розподілення витрат на апарат управління персоналом (АУП) та загальновиробничих витрат є кількість робітників у цехах;
- принцип розподілення витрат на збут та на постачання (цех 1 – відповідно 40 та 60 %; цех 2 – відповідно 60 та 40 %).
- загальна собівартість (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Структура витрат, грн.

Показники	Усього за рік	Структура витрат
1. Змінні витрати:		
- прямі матеріали	481 530	8%
- заробітна платня	1 860 480	30%
- витрати на збут	284 120	5%
- загальновиробничі витрати	396 000	6%
Усього змінних витрат	3 022 130	49%
2. Постійні витрати:		
- витрати на збут	273 400	4%
- витрати на службу постачання	237 379	4%
- адміністративні витрати	1 575 000	26%
- загальновиробничі витрати	1 070 000	17%
Усього постійних витрат	3 155 779	51%
Усього витрат	6 177 909	100%

3. Розрахувати трансфертну ціну цеха 1 по повним витратам (табл. 3.6), якщо відомо, що підприємство планує виробити 136 000 метрів ткани. Визначте, вигідно підприємству виробляти продукцію цеха 1, якщо відома середня ціна аналогічних тканин на ринку (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Середня ціна аналогічних тканин на ринку без ПДВ за 1 м ткани, грн.

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Ціна	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ціна	15	14	13	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43

Якщо вигідно, то по якій ціні підрозділ по виробництву ткани буде продавати свою продукцію підрозділу по шиттю одягу, якщо ринок аналогічних тканин заповнений та вхід на даний ринок майже неможливий без значних грошових вливань, доцільність яких сумнівна?

Таблиця 3.6 – Розрахунок повних витрат цеха 1 та цеха 2, грн.

Показник	Цех 1	Цех 2	Усього
1. Змінні витрати:			
- прямі матеріали			
- заробітна платня			
- витрати на збут			
- загальновиробничі витрати			
Усього змінних витрат			
2. Постійні витрати:			
- витрати на збут			
- витрати на службу постачання			
- адміністративні витрати			
- загальновиробничі витрати			
Усього постійних витрат			
Усього витрат			

Вказівка: Для того щоб визначити, вигідно підприємству виробляти продукцію цеха 1 або ні, необхідно порівняти середню ціну аналогічних тканин на ринку зі змінними витратами на 1 м ткани.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття «внутрішня ціна».
2. У чому полягають функції внутрішніх цін?
3. Яка специфіка застосування внутрішніх цін у практиці господарювання вітчизняних та зарубіжних підприємств?
4. Які існують методи формування внутрішніх цін?
5. Яка специфіка застосування внутрішніх цін, що формуються на рівні ринкових?
6. Як визначаються внутрішні ціни на базі фактичної ціни готової продукції?
7. За яких умов доцільно формувати внутрішні ціни на договірній основі?
8. У чому полягає сутність витратного методу утворення внутрішніх цін?
9. Який із методів внутрішнього ціноутворення найбільш поширений у практиці господарювання вітчизняних підприємств?
10. На яких засадах формуються внутрішні ціни на продукцію підрозділів - центрів витрат?
11. Яку структуру мають внутрішні ціни на продукцію підрозділів - центрів прибутку?
12. Які коригуючі коефіцієнти та для яких цілей можна використовувати при формуванні внутрішніх цін?
13. Яка верхня та нижня межі внутрішньої ціни?
14. Розкрийте сутність стратегії і тактики ціноутворення на підприємстві.

Практичне заняття 4

Тема: Формування витрат за місцями і центрами відповідальності.

Мета заняття – навчитися формувати витрати за місцями і центрами відповідальності.

Завдання:

1. Необхідно здійснити поквартальне поточне планування підприємства на наступний рік та визначити планову дебіторську заборгованість на наступний рік, якщо відомий прогноз продажів та цін (табл. 4.1), дебіторська заборгованість (табл. 4.2), графік очікуваних грошових надходжень (табл. 4.3). Результати розрахунків занести у табл. 4.4, 4.5.

Таблиця 4.1 – Прогноз продажів та цін на наступний рік

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
I квартал (кількість одиниць)	1000	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000	2100	2200	2300	2400
II квартал (кількість одиниць)	2000	2200	2400	2600	2800	3000	3200	3400	3600	3800	4000	4200	4400	4600	4800
III квартал (кількість одиниць)	3000	3300	3600	3900	4200	4500	4800	5100	5400	5700	6000	6300	6600	6900	7200
IV квартал (кількість одиниць)	4000	4400	4800	5200	5600	6000	6400	6800	7200	7600	8000	8400	8800	9200	9600
Ціна за одиницю (грн.)	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64

Продовження таблиці 4.1

Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1 квартал (кількіс ть одиниць	700	770	840	910	980	1050	1120	1190	1260	1330	1400	1470	1540	1610	1680
1 квартал (кількіс ть одиниць	800	880	960	1040	1120	1200	1280	1360	1440	1520	1600	1680	1760	1840	1920
1 квартал (кількіс ть одиниць	900	990	1080	1170	1260	1350	1440	1530	1620	1710	1800	1890	1980	2070	2160
4 квартал (кількіс ть одиниць	1000	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000	2100	2200	2300	2400
Ціна за одиниц ю (грн.)	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79

Таблиця 4.2 – Дебіторська заборгованість, грн.

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Дебітори	4000	4400	4800	5200	5600	6000	6400	6800	7200	7600	8000	8400	8800	9200	9600

Продовження таблиці 4.2

Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Дебітори	2800	3080	3360	3640	3920	4200	4480	4760	5040	5320	5600	5880	6160	6440	6720

Таблиця 4.3 – Графік очікуваних грошових надходжень

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
% грошових надходжень у кварталі реалізац	90	80	70	60	50	40	92	82	72	95	85	75	65	55	45
% грошових надходжень у наступн ому	10	20	30	40	50	60	8	18	28	5	15	25	35	45	55
Варіант варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
% грошових надходжень у кварталі реалізац	79	89	94	91	93	83	73	63	53	43	84	23	77	88	74

Продовження таблиці 4.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
% грошових надходжень у наступному кварталі	21	11	6	9	7	17	27	37	47	57	16	77	23	12	26

кварталі

Таблиця 4.4 – План продажів на наступний рік

Показники	Квартал				Усього за рік
	I	II	III	IV	
Обсяг продажів, одиниць					
Ціна за одиницю, грн.					
Доход від продажів, грн.					

Таблиця 4.5 – Графік очікуваних грошових надходжень, грн.

Показники	Квартал				Усього за рік
	I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість					
Продажі у 1 кварталі:					
надходження грошей від продажів у I кварталі в цьому ж кварталі					
надходження грошей від продажів у I кварталі в іншому кварталі					
Продажі у 2 кварталі:					
надходження грошей від продажів у II кварталі в цьому ж кварталі					
надходження грошей від продажів у II кварталі в іншому кварталі					
Продажі у 3 кварталі:					

Продовження таблиці 4.5

1	2	3	4	5	6
надходження грошей від продажів у III кварталі в цьому ж кварталі					
надходження грошей від продажів у III кварталі в іншому кварталі					
Продажі у 4 кварталі:					
надходження грошей від продажів у IV кварталі в цьому ж кварталі					
Усього грошових надходжень					

2. На підставі плану продажів (табл. 4.1) необхідно скласти план виробництва (табл. 4.7). Він складається з урахуванням запасів готової продукції на початок та кінець кварталу. Відомо, що у 1 кварталі року, наступного за плановим, обсяг продажів дорівнює обсягу продажів у 4 кварталі планового року. Підприємство постійно підтримує залишки запасів на певному рівні (табл. 4.6).

Таблиця 4.6 – Рівень залишків запасів підприємства, %

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
залишки запасів	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
залишки запасів	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32

Таблиця 4.7 - План виробництва, одиниць

Показник	Квартал	Усього за
----------	---------	-----------

	I	II	III	IV	рік
1	2	3	4	5	6
Обсяг продажів					
Необхідний запас готової продукції на кінець періоду					

Продовження таблиці 4.7

1	2	3	4	5	6
Усього					
Необхідний запас готової продукції на початок періоду					
Обсяг виробництва					

Питання для самоконтролю:

1. З чим пов'язана поява концепції центрів відповідальності?
2. Що таке центр відповідальності?
3. Які є види центрів відповідальності за ознакою обсягу повноважень і відповідальності?
4. У чому полягає сутність функціонального і територіального аспектів системи центрів відповідальності?
5. Розкрийте переваги управління витратами за допомогою системи центрів відповідальності.
6. Назвіть вимоги до формування центрів відповідальності.
7. Що таке кошторис витрат підрозділу і які функції він виконує?
8. Визначіть, які витрати для підрозділу рівня цеху є прямими, непрямими.
9. Який склад витрат кошторису цеху?
10. Опишіть порядок складання плану витрат підрозділу підприємства.
11. Що таке гнучкий кошторис? Яка формула гнучкого кошторису?
12. Наведіть рух витрат окремого допоміжного чи обслуговуючого підрозділу за складання кошторисів основного виробництва і визначення собівартості продукції.
13. Які основні методи розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів між підрозділами основного виробництва?
14. Поясніть сутність методу прямого розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів між основними підрозділами. Які вади і переваги цього методу?

15. Що є спільного та відмінного в методах взаємних послуг і системи рівнянь щодо розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів?
16. Що таке внутрішня ціна? Функції внутрішніх цін.
17. Які є методи формування внутрішніх цін?

Практичне заняття 5

Тема: Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів .

Мета заняття – оволодіти методичними основами обчислення собівартості окремих виробів.

Завдання:

1. Спеціалізоване підприємство виробляє один вид продукції А (одно продуктове виробництво). Інформація про обсяг виготовлення та продажу продукції у поточному місяці, представлена у табл. 5.1. Запасів готової продукції на складі на початок місяця не було. Ціна продажу, виробнича собівартість одного виробу, адміністративні та витрати на збут за місяць представлені у табл. 5.1.

Таблиця 5.1 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
вироблено, одиниць продукції	1000	1300	1500	1800	1700	1600	1900	1800	2100	2000	2200	2500	2600	2500	2600
продано, одиниць продукції	900	1000	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000	2100	2200	2300

Продовження таблиці 5.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ціна продаж у одного виробу, грн.	100	150	200	250	300	350	400	450	500	550	600	650	700	750	800
виробнича собівартість, грн.	60	80	100	120	150	190	200	240	310	450	410	480	540	610	690
адміністративні витрати, грн.	10 000	10 100	10 200	10 300	10 400	10 500	10 600	10 700	10 800	10 900	11 000	11 100	11 200	11 300	11 400
витрати на збут, грн.	12 000	12 100	12 200	12 300	12 400	12 500	12 600	12 700	12 800	12 900	13 000	13 100	13 200	13 300	13 400
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
вироблено, одиниць продукції	3000	3100	3200	3300	3400	3500	3600	3700	3800	3900	4000	4100	4200	4300	4400
продано, одиниць продукції	2700	2830	2970	3100	3250	3390	3470	3675	3786	3892	3800	3980	4050	4230	4300

Продовження таблиці 5.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ціна продаж у одного виробу, грн.	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200	210	220	230	240	250
виробнича собівартість, грн.	75	82	90	104	88	104	100	108	120	134	148	154	162	178	184
адміністративні витрати, грн.	12 000	12 100	12 200	12 300	12 400	12 500	12 600	12 700	12 800	12 900	13 000	13 100	13 200	13 300	13 400
витрати на збут, грн.	14 000	14 100	14 200	14 300	14 400	14 500	14 600	14 700	14 800	14 900	15 000	15 100	15 200	15 300	15 400

Необхідно:

- 1) розрахувати валовий та операційний прибуток підприємства за місяць при калькулюванні по виробничим
- 2) операційний прибуток у тому випадку, коли до собівартості товарної продукції відносяться усі витрати, окрім

2. Обсяг виробництва виробу А, вказаного у попередній задачі, планується підвищити у наступному місяці на 300 шт. У зв'язку з цим витрати на збут зростуть на 2000 грн. Відомо, що загальновиробничі витрати на весь обсяг виробництва у звітному місяці склали 15 000 грн., змінні витрати склали 8 грн. на один виріб. Також відомо, що на один виріб приходиться 45 грн. прямих змінних витрат.

Необхідно:

- 1) визначити, як вплине на виробничу собівартість виробів збільшення обсягу їх виробництва;
- 2) визначити плановий операційний прибуток у наступному місяці та його зміну порівняно з попереднім періодом, якщо буде реалізований весь плановий обсяг виробництва та залишки готової

продукції попереднього періоду.

3. У табл. 5.2 наведений фрагмент планового звіту про прибуток підприємства.

Таблиця 6.2 – Плановий звіт про прибуток підприємства

Стаття	Сума, грн.
Доход від продажу	644 876
Собівартість реалізованої продукції	516 356
Адміністративні витрати	18 200
Витрати на збут	28 135
Витрати на постачання	4 836

Відомо, що у поточному році підприємство скористалося кредитними ресурсами, відомості про кредит представлені у табл. 5.3. Податок на прибуток складає 21 %.

Таблиця 5.3 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
розмір кредиту, тис.	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64
відсотки по кредиту, %	32	31	30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18
частина кредиту, яку виплачено у поточному році, %	30	-	20	50	10	-	40	-	-	30	25	-	35	70	-
частина кредиту, яку планується виплатити у плановому році, %	70	40	80	50	90	30	60	60	40	50	55	50	55	30	80
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
розмір кредиту, тис.	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49
відсотки по кредиту, %	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47

Продовження таблиці 5.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
частина кредиту, яку виплачено у поточному році, %	55	45	65	40	60	30	50	20	35	-	45	20	70	-	40
частина кредиту, яку планується виплатити у плановому році, %	45	55	35	60	40	50	30	60	40	90	25	80	20	60	40

Необхідно: розрахувати плановий чистий прибуток з урахуванням виплати тіла кредиту, розрахунки представити у табл. 5.4.

Таблиця 5.4 – Розрахунок прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства

Стаття	Сума, грн.
Доход від продажу	
Собівартість реалізованої продукції	
Валовий прибуток	
Адміністративні витрати	
Витрати на збут	
Витрати на службу постачання	
Операційний прибуток	
Відсотки по кредиту	
Прибуток після виплати відсотків по кредиту	
Податок на прибуток	
Чистий прибуток	
Виплата тіла кредиту	
Чистий прибуток з урахуванням виплати тіла кредиту	

Питання для самоконтролю:

1. Для чого складаються калькуляції на продукцію і яка їх роль в управлінні витратами?
2. Поясніть, що є об'єктами калькулювання на підприємстві.
3. Що таке калькуляційна одиниця і як вона визначається?

4. Які види калькуляцій розробляються на промисловому підприємстві та яке їх призначення?
5. У чому полягають сутність, переваги і вади калькулювання за повними витратами?
6. У чому полягають сутність, переваги і вади калькулювання за неповними витратами?
7. В якому випадку методи обчислення собівартості продукції за повними і неповними витратами призводять до різної величини операційного прибутку за певний період часу?
8. Як обчислюється собівартість одиниці продукції в однопродуктовому виробництві?
9. У чому специфіка і проблема калькулювання у багатопродуктовому виробництві?
10. Поясніть методику обчислення прямих витрат за калькулювання.
11. Які можливі бази розподілу загальновиробничих витрат за калькулювання?
12. Які позитивні та негативні сторони методики розподілу загальновиробничих витрат пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників?
13. З'ясуйте сутність і позитивні сторони методики розподілу витрат на утримання та експлуатацію машин й устаткування на основі собівартості машино-години роботи.
14. Як можна розподілити адміністративні витрати і витрати на збут у разі калькулювання за повними витратами?
15. З'ясуйте можливі методи визначення собівартості окремих продуктів у сукупному (комплексному) виробництві.
16. Як можна визначити орієнтовну собівартість нових виробів на етапі їх розроблення (проектування)?
17. Поясніть динаміку собівартості нових складних виробів на етапі освоєння їх виробництва.

Практичне заняття 6

Тема: Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів.

Мета заняття – навчитися застосувати механізм контролю витрат і стимулювання економії ресурсів.

Завдання:

З наведених нижче відповідей виберіть правильну:

1. Оперативний облік: а) спрямований на конкретні господарські операції; б) дає змогу фіксувати небажані розбіжності до початку операції; в) відображає характеристики операції, які не фіксуються за інших видів обліку; г) спрямований на реєстрацію масових, якісно однорідних господарських явищ; д) правильними є відповіді а), в).

2. До основних завдань контролю витрат належать: а) відстежування динаміки факторів витрат; б) здійснення регулювальних заходів; в) аналіз відхилень у виконанні планових завдань; г) правильними є всі попередні відповіді; д) правильними є відповіді а), в).
3. Специфічними рисами бухгалтерського обліку є: а) вибірковість; б) безперервність; в) системність; г) епізодичність; д) правильними є відповіді б), в).

4. Бухгалтерські рахунки можуть бути: а) первинними; б) синтетичними; в) оперативними; г) статистичними; д) правильними є відповіді а), б).

5. У системі обліку витрат інформаційне ядро складають дані: а) оперативного обліку; б) статистичного обліку; в) бухгалтерського обліку; г) оперативно-статистичного обліку; д) не можна однозначно визначити.

6. Чинний в Україні План рахунків дає змогу в його межах вести: а) лише фінансовий облік; б) лише управлінський облік; в) окрім фінансового й управлінський облік; г) оперативний облік; д) усі відповіді є неправильними.

7. Статистичний облік використовує для своїх потреб: а) дані бухгалтерського обліку; б) дані оперативного обліку; в) результати самостійних спостережень; г) усі попередні відповіді є правильними; д) правильними є відповіді а), в).

8. За частотою контрольних операцій контроль може бути: а) разовим; б) підсумковим; в) поточним; г) попереднім; д) правильними є відповіді а), в).

9. Управління за відхиленнями базується на: а) вивченні причин абсолютно всіх відхилень; б) вибірковому вивченні відхилень на основі виключно експертних оцінок; в) вибірковому вивченні відхилень на основі виключно статистичних оцінок; г)

дхилень на основі виключно статистичних оцінок; г) нехтуванні відхиленнями; д) жодна з відповідей не може бути визнана правильною.

10. Більшу об'єктивність і чутливість здатний надати: а) експертний підхід; б) статистичний метод; в) метод суцільного контролю; г) «правило великого пальця»; д) не можна дати однозначну відповідь.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні завдання контролю витрат.
2. Які види обліку поєднує в собі система обліку витрат підприємства?
3. З'ясуйте сутність і сферу застосування оперативного обліку.
4. Назвіть специфічні риси бухгалтерського обліку. Які можливості надає аналітичний бухгалтерський облік за управління витратами?
5. У чому полягають управлінський та фінансовий аспекти бухгалтерського обліку?
6. Що таке статистичний облік? Його особливості.
7. Які види контролю розрізняють за частотою контрольних операцій; за часом здійснення контрольних операцій?
8. З'ясуйте співвідношення видів контролю за різними класифікаційними ознаками.
9. У чому полягає сутність механізму управління за відхиленнями?
10. Які є підходи до обґрунтування необхідності досліджень причин розбіжностей між фактичними і плановими значеннями показників, що контролюються?
11. Які переваги застосування статистичних методів за вивчення відхилень?
12. Яка особливість обчислення планових витрат на фактичний обсяг за даними кошторисів?
13. У чому полягає специфіка контролю витрат у СУВ «стандарт-кост»?
14. Які форми і джерела матеріального стимулювання зниження рівня витрат?

15. На яких принципах має базуватися розподіл премії за зниження витрат між учасниками даного заходу?

16. Наведіть варіант розподілу премії підрозділу підприємства за економію ресурсів між членами його колективу.

Практичне заняття 7

Тема: Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток».

Мета заняття – навчитися аналізувати систему «витрати-випуск-прибуток».

Завдання:

1. Проаналізуйте ступінь впливу зміни обсягів продажу на операційний прибуток підприємства за допомогою фактора операційного важеля. Розрахуйте, як зміниться операційний прибуток підприємства за вказаних умов (табл. 7.1). Розмір доходу від продажу та операційний прибуток підприємства візьміть із табл. 5.4.

Таблиця 7.1 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
сума змінних витрат, тис. грн.	250	260	270	280	290	300	310	320	330	340	350	360	370	380	390
річний обсяг продажів збільшиться,	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
річний обсяг продажів зменшиться,	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
% Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
сума змінних витрат, тис. грн.	255	265	275	285	295	305	315	325	335	345	355	365	375	385	395
річний обсяг продажів збільшиться,	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
річний обсяг продажів зменшиться,	30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16

%

2. Розрахувати точку беззбитковості в натуральних та грошових одиницях, запас міцності компанії в натуральних та грошових одиницях. Побудувати графік беззбитковості компанії. Дані для розрахунків представлені у табл. 7.2.

Таблиця 7.2 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
постійні витрати, тис. грн.	100	125	150	175	200	225	250	275	300	325	350	375	400	425	450
змінні витрати на одиницю продукції,	50	54	57	52	56	58	60	59	64	62	65	63	67	61	66
середньорічна ціна реалізації продукції, грн.	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
річний обсяг продажів, тис. одиниць	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
постійні витрати, тис. грн.	500	525	550	575	600	625	650	675	700	725	750	775	800	825	850
змінні витрати на одиницю продукції,	22	28	31	26	34	29	32	30	33	35	37	34	36	38	41
середньорічна ціна реалізації продукції, грн.	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64
річний обсяг продажів, одиниць	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49

3. Дані про річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства, витрати на виробництво і збут цієї продукції представлені у табл. 7.3. Власний капітал підприємства — 1 200 000 грн. Розробляючи план на наступний рік, треба визначити обсяг виробництва, який забезпечує рентабельність власного капіталу на рівні, зазначеному у табл. 7.3.

Таблиця 7.3 – Вихідні дані

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства, тис. грн.	600	610	620	630	640	650	660	670	680	690	700	710	720	730	740
витрати на виробництво і збут продукції, тис. грн.	400	405	410	415	420	425	430	435	440	445	450	455	460	465	470
у тому числі постійні витрати, тис. грн.	100	103	106	109	112	115	118	121	124	127	130	133	136	139	142
рентабельність власного капіталу, %	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства, тис. грн.	500	510	520	530	540	550	560	570	580	590	600	610	620	630	640

Продовження таблиці 7.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
витрати на виробництво і збут продукції, тис. грн.	320	323	326	329	332	335	338	341	344	347	350	353	356	359	362
у тому числі постійні витрати, тис. грн.	80	85	90	95	100	105	110	115	120	125	130	135	140	145	150
рентабельність власного капіталу, %	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49

Питання для самоконтролю:

1. У чому сутність ВВП-аналізу?
2. Які передумови передбачає ВВП-аналіз?
3. Наведіть показники, що обчислюються й аналізуються у процесі ВВП-аналізу.
4. У чому сутність маржинального прибутку і як він обчислюється?
5. Поясніть економічну сутність і роль коефіцієнта маржинального прибутку.
6. Дайте графічну інтерпретацію лінійної динаміки витрат і виручки та визначте точку беззбитковості графічним методом.
7. Як аналітично визначити беззбитковий обсяг продукції в однопродуктовому виробництві?
8. Виведіть формулу для обчислення беззбиткового обсягу продукції у грошовому виразі.
9. У чому сутність готівкової беззбитковості і як обчислюється відповідний обсяг виробництва?
10. Поясніть сутність безпеки операційної діяльності і методику обчислення її рівня.
11. Як визначається обсяг виробництва, що забезпечує цільовий прибуток підприємства?
12. Що являє собою операційний ліверидж (важіль) і як він обчислюється?

13. Поясніть, чому операційна залежність (ліверидж) визначається відношенням маржинального та операційного прибутку. Як структура витрат впливає на величину операційного лівериджу?

Практичне заняття 8

Тема: Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат.

Мета заняття – навчитися оптимізувати операційну систему підприємства за критерієм витрат.

Завдання:

З наведених нижче відповідей виберіть правильну:

1. Оптимальною партією поставок матеріалів, які регулярно витрачаються у виробництві, є така, що потребує: а) мінімальних витрат на придбання і зберігання; б) мінімальної складської площі; в) мінімальної кількості транспортних засобів; г) мінімальних витрат на придбання; д) мінімальних витрат на зберігання.

2. Для оцінювання вибуття виробничих запасів підприємство може застосовувати протягом року: а) один з методів оцінювання за кожним видом (групою) виробничих запасів; б) один з двох визначених на початок року методів оцінювання запасів; в) різні методи оцінювання для окремих видів (груп) виробничих запасів; г) лише метод «останній—перший» (LIFO); д) лише метод «перший—перший» (FIFO).

3. За умов інфляції для оцінювання вибуття запасів доцільно застосовувати метод: а) «перший—перший» (FIFO); б) «останній—перший» (LIFO); в) середньозваженої собівартості; г) нормативних витрат; д) ідентифікованої собівартості.

4. Оцінювання вибуття із запасів оригінальних матеріалів здійснюється за методом: а) «перший—перший» (FIFO); б) «останній—перший» (LIFO); в) середньозваженої ціни; г) нормативної собівартості; д) ідентифікованої собівартості.

5. Адаптація устаткування до зміни обсягу виробництва здійснюється для: а) збільшення обсягу виробництва; б) підвищення продуктивності праці; в) мінімізації експлуатаційних витрат; г) збільшення завантаження устаткування; д) скорочення простоїв

льшення завантаження устаткування; д) скорочення простоїв устаткування.

6. До основних параметрів адаптації устаткування належать:

а) кількість устаткування, потужність його двигунів і час роботи; б) кількість устаткування, час та інтенсивність (продуктивність) його роботи; в) потужність двигунів і час роботи устаткування; г) пропускна спроможність устаткування в машино-годинах; д) кількість устаткування і потужність його двигунів.

7. Оптимальною є така інтенсивність роботи устаткування, за якої: а) продуктивність устаткування максимальна; б) максимально використовується потужність двигунів верстата; в) час машинної роботи максимальний; г) витрати на одиницю роботи (продукції) мінімальні; д) витрати на одиницю часу роботи (машино-годину) мінімальні.

8. За зростання інтенсивності роботи устаткування витрати на одиницю продукції (функція «витрати—результат»): а) зростають на всьому діапазоні інтенсивностей; б) спочатку знижуються, а потім зростають; в) спочатку зростають, а потім знижуються; г) залишаються незмінними; д) знижуються на всьому діапазоні інтенсивностей.

9. Розподіл роботи між однотипними машинами з різними функціями «витрати—результат» у процесі адаптації операційної системи здійснюється в такій послідовності: а) від більш продуктивних до менш продуктивних машин; б) у порядку спадної продуктивності машин; в) від машини з меншими граничними витратами за адаптації її за інтенсивністю до досягнення нею рівня витрат наступної машини за адаптації її за часом; г) від машини з меншими граничними витратами без урахування їх зміни в процесі адаптації; д) послідовність розподілу роботи не впливає на загальну величину витрат, тому може бути довільною.

10. Основними складовими лізингових платежів (орендної плати) є: а) амортизаційні відрахування та лізинговий дохід (дохід на капітал); б) амортизаційні відрахування та експлуатаційні витрати; в) амортизаційні відрахування та витрати на ремонт; г) витрати на страхування майна та ремонт; д) витрати на страхування майна та лізинговий дохід.

11. Машина поставляється за договором лізингу на 2 роки з наступним викупом. Орендна плата за рік становить 2880 грн, ціна викупу за залишковою вартістю — 2160 грн. Дисконтна ставка — 20 %. Загальні витрати на лізинг у теперішній вартості становлять (грн): а) 7920; б) 5760; в) 4400; г) 6560; д) 5900.

12. За порівняння альтернативних варіантів придбання устаткування (лізинг, купівля за кредит) економічно вигіднішим вважається той, який забезпечує: а) мінімальні річні платежі; б) мінімальний відсоток річного доходу (орендний дохід, відсоток за кредит); в) лінійну амортизацію; г) мінімальні загальні витрати у теперішній вартості; д) максимальний термін оплати вартості устаткування. Ануїтетними вважаються платежі, які протягом певної кількості років: а) поступово зменшуються; б) поступово зростають; в) однакові; г) спочатку зростають, а потім зменшуються; д) спочатку зменшуються, а потім зростають.

Питання для самоконтролю:

1. Для чого на підприємстві створюються запаси матеріалів?
2. У чому полягає сутність системи управління запасами?
3. Як визначається оптимальна величина запасу?
4. Які витрати виникають у процесі заготівлі та зберігання запасів?
5. У чому полягає сутність системи управління запасами «точно за часом»?
6. Які є методи оцінювання запасів?
7. За яких умов доцільно застосовувати метод «перший—перший» (FIFO)? У чому його специфіка?
8. Поясніть сутність методу «останній—перший» (LIFO).
9. У чому особливості методу оцінювання вибуття матеріалів за середньозваженою собівартістю?
10. У чому полягає сутність адаптації операційної системи і для чого вона здійснюється?
11. Назвіть параметри і форми адаптації.
12. В якій послідовності здійснюється адаптація устаткування?
13. Поясніть процедуру адаптації устаткування за допомогою функцій граничних витрат.

14. Які є форми придбання устаткування, в чому їх особливості, переваги і вади?

15. Що входить до складу лізингових платежів (орендної плати)?

16. Наведіть формулу обчислення загальних витрат на лізинг і викуп устаткування в поточній вартості.

17. Наведіть формулу обчислення загальних витрат на купівлю обладнання за рахунок кредиту в поточній вартості.

18. Як визначаються річні та загальні платежі за допомогою коефіцієнтів ануїтету поточної вартості?

Практичне заняття 9

Тема: Система та порядок планування.

Мета заняття – навчитися розробляти систему і порядок планування.

Завдання:

3. Необхідно здійснити поквартальне поточне планування підприємства на наступний рік та визначити планову дебіторську заборгованість на наступний рік, якщо відомий прогноз продажів та цін (табл. 9.1), дебіторська заборгованість (табл. 9.2), графік очікуваних грошових надходжень (табл. 9.3). Результати розрахунків занести у табл. 9.4, 9.5.

Таблиця 9.1 – Прогноз продажів та цін на наступний рік

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1 квартал (кількість одиниць)	1000	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000	2100	2200	2300	2400

)

Продовження таблиці 9.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
2 квартал (кількість одиниць	2000	2200	2400	2600	2800	3000	3200	3400	3600	3800	4000	4200	4400	4600	4800
3 квартал (кількість одиниць	3000	3300	3600	3900	4200	4500	4800	5100	5400	5700	6000	6300	6600	6900	7200
4 квартал (кількість одиниць	4000	4400	4800	5200	5600	6000	6400	6800	7200	7600	8000	8400	8800	9200	9600
Ціна за одиницю (грн.)	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
1 квартал (кількість одиниць	700	770	840	910	980	1050	1120	1190	1260	1330	1400	1470	1540	1610	1680
1 квартал (кількість одиниць	800	880	960	1040	1120	1200	1280	1360	1440	1520	1600	1680	1760	1840	1920
1 квартал (кількість одиниць	900	990	1080	1170	1260	1350	1440	1530	1620	1710	1800	1890	1980	2070	2160

)

Продовження таблиці 9.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
4 квартал (кількість одиниць)	1000	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000	2100	2200	2300	2400
Ціна за одиницю (грн.)	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79

Таблиця 9.2 – Дебіторська заборгованість, грн.

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Дебітори	4000	4400	4800	5200	5600	6000	6400	6800	7200	7600	8000	8400	8800	9200	9600
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Дебітори	2800	3080	3360	3640	3920	4200	4480	4760	5040	5320	5600	5880	6160	6440	6720

Таблиця 9.3 – Графік очікуваних грошових надходжень

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
% грошових надходжень у кварталі реалізац	90	80	70	60	50	40	92	82	72	95	85	75	65	55	45

Продовження таблиці 9.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
% грошових надходжень у наступному кварталі	10	20	30	40	50	60	8	18	28	5	15	25	35	45	55
Варіант варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
% грошових надходжень у кварталі реалізац	79	89	94	91	93	83	73	63	53	43	84	23	77	88	74
‰ грошових надходжень у наступному кварталі	21	11	6	9	7	17	27	37	47	57	16	77	23	12	26

кварталі

Таблиця 9.4 – План продажів на наступний рік

Показники	Квартал				Усього за рік
	I	II	III	IV	
Обсяг продажів, одиниць					
Ціна за одиницю, грн.					
Доход від продажів, грн.					

Таблиця 9.5 – Графік очікуваних грошових надходжень, грн.

Показники	Квартал				Усього за рік
	I	II	III	IV	
Дебіторська заборгованість					
Продажі у 1 кварталі:					
надходження грошей від продажів у I кварталі в цьому ж кварталі					
надходження грошей від продажів у I кварталі в іншому кварталі					
Продажі у 2 кварталі:					
надходження грошей від продажів у II кварталі в цьому ж кварталі					
надходження грошей від продажів у II кварталі в іншому кварталі					
Продажі у 3 кварталі:					
надходження грошей від продажів у III кварталі в цьому ж кварталі					
надходження грошей від продажів у III кварталі в іншому кварталі					
Продажі у 4 кварталі:					
надходження грошей від продажів у IV кварталі в цьому ж кварталі					
Усього грошових надходжень					

4. На підставі плану продажів (табл. 9.1) необхідно скласти план виробництва (табл. 9.7). Він складається з урахуванням запасів готової продукції на початок та кінець кварталу. Відомо, що у 1 кварталі року, наступного за плановим, обсяг продажів дорівнює обсягу продажів у 4 кварталі планового року. Підприємство постійно підтримує залишки запасів на певному рівні (табл. 9.6).

Таблиця 9.6 – Рівень залишків запасів підприємства, %

Номер варіанта	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
залишки запасів	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Номер варіанта	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
залишки запасів	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32

Таблиця 9.7 - План виробництва, одиниць

Показник	Квартал				Усього за рік
	I	II	III	IV	
Обсяг продажів					
Необхідний запас готової продукції на кінець періоду					
Усього					
Необхідний запас готової продукції на початок періоду					
Обсяг виробництва					

Питання для самоконтролю:

1. Що таке планування?
2. Які особливості притаманні внутрішньому плануванню на підприємстві?
3. Поясніть склад основних розділів поточних планів:
 - а) внутрішньокоопераційних підрозділів;
 - б) підрозділів — суб'єктів ринку.
4. У чому різниця між техніко-економічним і оперативно-календарним плануванням?
5. Як ви розумієте принцип системності в плануванні?

6. Сутність принципу участі (партисипативності) і значення його додержання при плануванні.

7. У чому полягає сутність принципу безперервності планування і як він реалізується в процесі розроблення планів підрозділів?

8. Як ви розумієте гнучкість планів і як вона досягається?

9. З'ясуйте сутність методу синхронного планування.

10. У чому сутність методу послідовного планування?

11. Методи ієрархічного планування і сфери їх застосування у внутрішньому плануванні на підприємстві.

12. Сутність балансового методу і його застосування у внутрішньому плануванні на підприємстві.

13. Які види норм застосовуються при плануванні?

14. Назвіть і поясніть напрямки класифікації норм.

15. Які є методи розроблення норм?

16. Який порядок формування і використання норм і нормативів на підприємстві?

ПЕРЕЛІК ТЕМ РЕФЕРАТІВ

1. Економічна вартість: сутність, структура.
2. Фактори, які формують рівень собівартості продукції підприємства.
3. Поняття базової (планової) ціни і її перетворення у ціну реалізації.
4. Поняття собівартості продукції і її застосування у ціноутворенні.
5. Структура собівартості за статтями калькуляції.
6. Визначення та склад умовно-постійних витрат. Методи їх включення в ціну продукції.
7. Визначення умовно-постійних (накладних) витрат, їх склад та зв'язок з обсягом виробництва.
8. Сутність визначення собівартості за прямими витратами.
9. Економічна сутність собівартості продукції. Собівартість валового випуску, собівартість одиниці продукції. Калькулювання собівартості за економічними елементами.
10. Визначення мінімального розміру ціни на основі врахування змінних та умовно-постійних витрат.
11. Поняття цільового прибутку в ціноутворенні.
12. Визначення цільового прибутку підприємства методом прямого розрахунку.
13. Поняття цільового (необхідного) прибутку і визначення його розміру на основі планової дохідності капіталів.
14. Методи включення необхідного прибутку в ціну одиниці продукції.
15. Поняття маржинального прибутку в ціні.
16. Податки та збори у структурі ціни: види, явні і неявні методи включення в структуру ціни.
17. Визначення мінімального та оптимального обсягу виробництва при фіксованій структурі ціни. Графік беззбитковості.
18. Принципи формування цінової політики підприємства та фактори, які на неї впливають.
19. Система цілей цінової політики підприємства.
20. Сутність політики конкурентного ціноутворення, її стратегії.

21. Політика асортиментного ціноутворення і її стратегії.
22. Сутність цінової політики на основі ЖЦТ.
23. Сутність політики трансфертного ціноутворення.
24. Сутність витратного ціноутворення і його недоліки в ринковій економіці.
25. Сутність “ціннісного” типу ціноутворення (ціноутворення з орієнтацією на попит споживачів).
26. Аналіз ринкової кон’юнктури методами маркетингового дослідження.
27. Методологія витратного типу ціноутворення.
28. Методологія “ціннісного ціноутворення” з орієнтацією на попит.
29. Метод встановлення цін “повні витрати плюс середньогалузевий прибуток”.
30. Метод розрахунку ціни “з орієнтацією на середню ринкову ціну”.
31. Метод встановлення цін “повні витрати плюс цільовий дохід від обороту”.
32. Метод встановлення цін “повні витрати плюс цільовий прибуток у ціні”.
33. Метод “директ-кост” у встановленні цін.
34. Метод “маржинал-кост” у встановленні цін.
35. Метод “встановлення ціни на основі рівня поточних ринкових цін”.
36. Метод “система “стандарт-кост” у визначенні цін.
37. Метод встановлення цін “розрахунок ціни на основі аналізу беззбитковості та забезпечення цільового прибутку”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Котляров С. А. Управление затратами. — СПб.: Питер, 2001. — 160 с.
2. Ананькина Е. А., Данилочкина Н. Г. Управление затратами. — М.: ПРИОР, ИВАКО Аналитик, 1998. — 64 с.
3. Голов С. Ф. Управленческий бухгалтерский учет. — К.: Скарбы, 1998. — 384 с.
4. Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. Внутрішній економічний механізм підприємства. — К.: КНЕУ, 2001. — 228 с.
5. Управление затратами на предприятии: Учеб. / Под ред. Г. А. Краюхина. — СПб.: Издат. дом «Бизнес-пресса», 2000. — 276 с.
6. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет: Пер. с англ. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 2002. — 783 с.
7. Мних Є. В., Ференц І. Д. Економічний аналіз: Навч. посібник- Львів: "Армія України", 2000- 240 с.
8. Герасименко В.В. Ценовая политика фирмы. - М.: Финстатинформ, 1995. - 192с.
9. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат: Пер. з нім. — К.: Таксон, 2000. — 521 с.
10. Экономический механизм управления развитием предприятий / И.В.Алексеев и др. - Львов: Світ, 1991.- 154 с.
11. Шим Д. К., Сигел Д. Т. Методы управления стоимостью и анализа затрат: Пер. с англ. — М.: Филинь, 1996. — 344 с.
12. Макаренко М.В., Махалина О.М. Производственный менеджмент: Учеб. пособие.- М.: приор, 1998. - 384 с.
13. Экономический механизм управления развитием предприятий / И.В.Алексеев и др. - Львов: Світ, 1991.- 154 с.
14. Мелкумов Я. С. Теоретическое и практическое пособие по финансовым вычислениям. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 165 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни «Управління витратами»
для студентів денної форми навчання
за напрямками підготовки
6.030504 «Економіка підприємства»
та 6.030509 «Облік і аудит»

Укладачі:

Блага Вікторія Вікторівна
Благой Віталій Валерійович

Відповідальний за випуск:

І.А. Дмитрієв